

Särskild arkeologisk utredning

Kittelfjäll 1:2, 1:3, 1:9, 1:10, 1:25, 1:26 m fl
Vilhelmina kommun. Västerbottens län

Västerbottens museum/ Uppdragsverksamheten
Berit Andersson 2010 Dnr 330/10

Innehåll

Administrativa uppgifter.....	1
Inledning	1
Sammanfattning	1
Syfte.....	2
Utredningsområdet.....	2
Fornlämningsbild	2
Metod.....	3
Förberedelsearbete	3
Fältarbete	3
Resultat.....	4
Lämningsbeskrivningar	5

Omslagsbild: Rest av hässja i förgrunden med skidbackar och hotell i bakgrunden.

Administrativa uppgifter

Beställare	Länsstyrelsen Västerbotten
Kartblad	23F 7g, 23F 7h
Fastighet	Kittelfjäll 1:2, 1:3, 1:9, 1:10, 1:25, 1:26, 1:34 1:64, 1:77 & 1:127
Vbm dnr	330/10
Lst dnr	431-4045-2010
Planering arkivsök	2010-06-14 (2 dv)
Utredningsperiod	2010-06-15 – 18 (8 dv)
Rapportperiod	2010-06-21 – 30 (4 dv)

Inledning

Med anledning av att Vilhelmina kommun avser att detaljplanelägga områden i Kittelfjäll för fritidshusbebyggelse har Västerbottens Museum AB genomfört en särskild undersökning av området enligt beslut från Länsstyrelsen kulturmiljö (Lst 431-4045-2010). Anledningen till utredningen är att det i anslutning till det aktuella området finns registrerade boplatser och fångstgropar (se fig. 1).

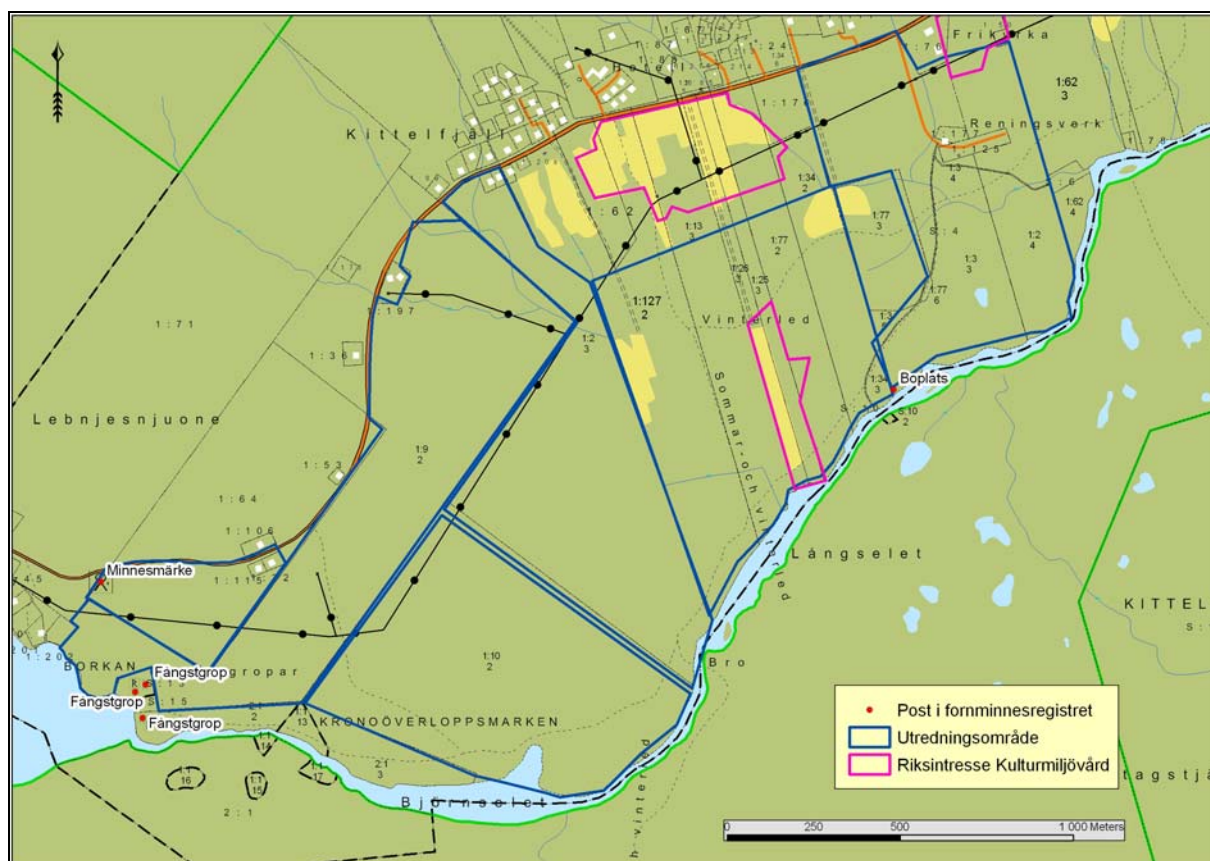

Fig 1. Utredningsområdet i Kittelfjäll (blå färg). Lämnings registrerade i fornminnesregistret har markerats med röda punkter och riksintresset för kulturmiljövården med rosa färg.

Sammanfattning

I detaljplanearbete på fastigheten Kittelfjäll 1:2, 1:3, 1:9, 1:10, 1:25, 1:26, 1:34 1:64, 1:77 & 1:127 Vilhelmina kommun utförde Västerbottens museum en arkeologisk utredning under juni 2010. Vid genomgång av äldre kartmaterial och äldre foton konstaterades att stora delar av utredningsområdet utgjorts av

slåttermark. Ursprunglig skogsmark finns främst i områdets sydvästra del och är bitvis närmast urskogsartad.

Vid fältarbetet påträffades *två husgrunder (lägenhetsbebyggelse)* samt *ett dike* norr om Björnselet i utredningsområdet västra del. Ca 300 meter nordväst om husgrunderna registrerades en *igenväxande slåttermark (fossil åker)* som sannolikt hör samman med de registrerade bebyggelse lämningarna. Vid kontakt med en ortsbo (85 år gammal) så har platsen bebotts av en kvinna från Kittelfjäll vid namn Otta (Åtta) och hennes man som var skräddare vid namn Ekhé som härstammade från Vilhelmina. De bodde på platsen i början av 1900-talet.

Sammanlagt har inom utredningsområdet registrerats: 3 husgrunder, 1 dike, 1 igenväxande slåttermark, 5 odlingsrösen samt 1 kåta (se fig. 5). Alla lämningar har bedömts som *Övrig kulturhistorisk lämning*.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att fastställa om forn- och kulturlämningar berördes av den planerade detaljplaneläggning samt beskriva dessa.

Utredningsområdet

Undersökningsområdet var sammanlagt ca 270 ha stort. Hela området ligger i söder och väster om byn, i huvudsak mellan sjön och ån och vägen. Marken inom undersökningsområdet består till stora delar av igenväxande odlingslandskap och i övrigt av skogsmark. Mellan detaljplaneområdena ligger öppet odlingslandskap som även utgör en kulturmiljö av riksintresse (se fig. 2).

Fig. 2. Vy över ladlandskap inom riksintresseområdet.

Fornlämningars bild

De lämningar som finns i området registrerades vid Riksantikvarieämbetets fornminnesinventering 1983. Vid Borkans utlopp finns tre registrerade fångstgropar (RAÄ nummer Vilhelmina 25:1-3). Längre nedströms på vid sydvästra hörnet av fastigheten Kittelfjäll 1:3 finns en boplats registrerad (RAÄ nr Vilhelmina 1086:1). Denna består av enstaka skärvstenar som framkommit i

strandbrinken (se fig. 1). Dessutom finns ett minnesmärke (se fig. 3) över en cykelolycka vid vägen i områdets västra del i backen ner mot sjön Borkan (RAÄ nr Vilhelmina 1085:1).

Fig. 3. Skylt vid minnesmärket.

Metod

Förberedelsearbete

Innan fältarbetet utfördes har utredningsområdet samt dess närområde studerats genom landskapsanalys, ortnamnsanalys samt genom studier av antikvariskt arkivmaterial som äldre kartmaterial, rapporter och hembygdslitteratur. Syftet med analyserna har varit att få en inblick, dels över områdets kulturhistoriska resursutnyttjande samt spåra eventuella förändringar i landskapet över tid samt ge ett bra underlag inför fältarbetet. Förarbetet omfattade även genomgång av tidigare registrerade kulturlämningar, kulturmiljöer samt fynd (FMIS, Kringla, mm).

Fältarbete

Fältarbetet har utförts genom en okulär inventering med provstick med jordsond inom lämpliga områden och platser. Nyfynd av forn- och kulturlämningar har beskrivits, inregistreras och koordinatsätts med hjälp av handdatorer och GPS (med noggrannhet ± 7 m) samt inprickas på digitalkarta. Information om påträffade lämningar har inhämtats från lokalbefolkningen.

Fig. 4. Fotografi från 1960 taget från liften där det stora antalet lador och det öppna landskapet syns. Vilhelmina kommuns fotoarkiv VHT 00001.67, fotograf jägmästare Sten Forsberg.

Resultat

Enligt äldre kartmaterial och äldre foton så har stora delar av utredningsområdet utgjorts av slättermark. Ursprunglig skogsmark finns främst i områdets sydvästra del och är bitvis närmast urskogsartad. Vid utredningen påträffades *två husgrunder (lägenhetsbebyggelse)* samt *ett dike* norr om Björkselet i utredningsområdet västra del. Ca 300 meter nordväst om husgrunderna registrerades en *igenväxande slättermark (fossil åker)* som sannolikt hör samman med de registrerade bebyggelselämningarna. Vid kontakt med en ortsbo (85 år gammal) så har platsen bebotts av en kvinna från Kittelfjäll vid namn Otta (Åtta) och hennes man som var skraddare vid namn Ekhé som härstammade från Vilhelmina. De bodde på platsen i början av 1900-talet. I anslutning till nuvarande bebyggelse i områdets nordvästra del registrerades en *förfallen kåta, en husgrund* av cement samt *ett odlingsröse (röjningsröse)* i igenväxande slättermark. I områdets centrala delar registrerades *4 odlingsrösen (röjningsrösen)* i igenväxande slättermark. Efter uppgifter från ortsbo registrerades även en lämning efter *en såg och spånhyvel (träindustri)* vid Sågforsen öster om utredningsområdet, efter arbetstidens slut.

Under utrednings genomgicks även Vilhelmina kommuns fotoarkiv för att se äldre fotografier över området. Ett fotografi är en vybild från liften mot utredningsområdet som visar det stora antalet lador som fanns i området för 50 år sedan (se fig. 5). Enligt äldre kartmaterial så fanns en tegelbruksplats och samfälliga ler- och myrtag i utredningsområdets östra delar. Inget av dessa var möjliga att återfinna. På tegelbruksplatsen är i dag ett reningsverk.

Sammanlagt har det inom utredningsområdet registrerats: 3 husgrunder, 1 dike, 1 igenväxande slättermark, 5 odlingsrösen samt 1 kåta. Alla lämningar har bedömts som *Övrig kulturhistorisk lämning*.

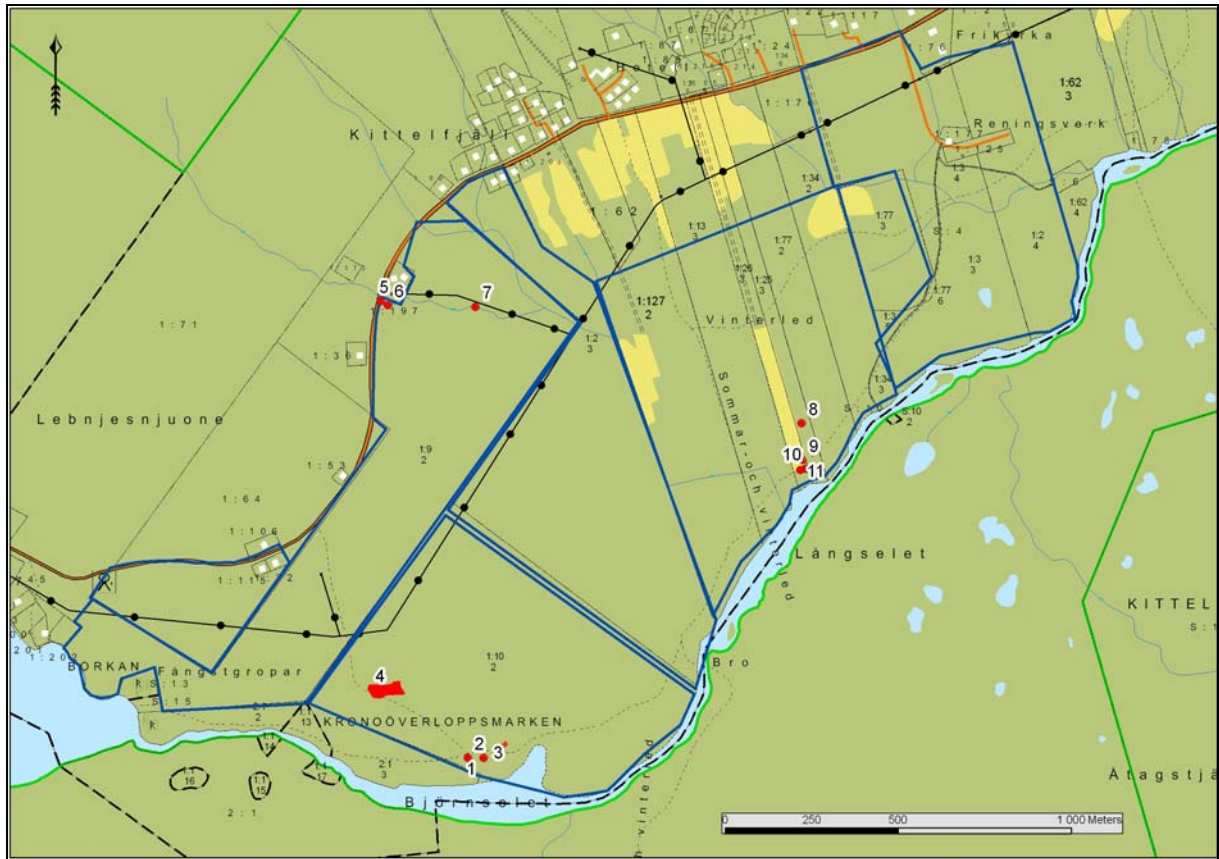

Fig. 5. Karta över utredningsområdet med de registrerade lämningarna markerade med röd färg.

Lämningsbeskrivningar

Objekt nr 1: Husgrund, 13 x 7 m (NNÖ-SSV), 0,1 m hög av övermossad natursten. I grundens mitt är en källargrop, 2,5 x 2,5 m och 0,8 m djup. I SÖ är ett utrasat spismursröse, 4 x 3 m (NNÖ-SSV) och 0,5 m högt av natursten, 0,2 - 0,6 m stora stenar. Enligt ortsbö har platsen bebotts av en skräddare i början av 1900-talet.

Orientering: 3 m NNO om markerad stig.

Terräng: Svagt SSO-sluttande, mjällig moränmark, mot sel i mindre å. Vegetationen i område avviker mot den omgivande marken.

Vegetation: Beväxt med 10 björkar, 2 sälgar och 5 granar.

Koordinater RT90: 7236691 / 1484864

Objekt nr 2: Husgrund, kvadratisk, 3 x 4,5 m, och intill 0,4 m h, bestående av delvis övermossad natursten 0,2 - 0,5 m stora. I norra delen ligger grunden lägre än omgivande markyta.

Terräng: Avsats i svagt SSO -sluttande mark mot ett sel i en mindre å. Omedelbart i VSV är en moränkulle.

Vegetation: Beväxt med 5 unga björkar.

Koordinater RT90: 7236691 / 1484818

Objekt nr 3: Dike 70 m långt och 0,4 m djupt i en L-form med en längre del, 50 m, i riktning NÖ-SV och en kortare del, 20 m, i NV-SÖ. Längst i SO finns upplagd odlingssten nära diket.

Terräng: Avsats i svagt SSO -sluttande mark mot ett sel i en mindre å.

Vegetation: Ställvis beväxt med granar och björkar.

Koordinater RT90: 7236702 / 1484896

Objekt nr 4: Igenväxande slättermark 90 x 30 m (Ö-V) synlig som kraftigt avvikande vegetation i form av ett uppväxt björkbestånd i skogsmark som i övrigt domineras av äldre granar. Området ligger i en sydsluttning och hör sannolikt samman med objekt nr 1 - 3.

Terräng: SSO-sluttande mjällig, relativt stenfri moränmark, Skogsmak, äldre slättermark igenväxt med björkar.

Vegetation: Ung björkskog med undervegetation av högrörter.

Koordinater RT90: 7236890 / 1484580

Objekt nr 5: Husgrund av cementsyll 8 x 5 m (N-S) 0,2 m bred och 1 m h . I mitten är ett cementfundament. Grunden verkar oanvänd, dvs det har inte varit någon byggnad på den, eller så har byggnaden flyttats. Möjligen har huset hamnat för nära vägen (10 m) när landsvägen breddats.

Orientering: 10 m Ö om landsväg och 20 m S om bäck.

Terräng: Mindre åsrygg i SÖ-sluttande moränmark. Skogsmark, blandskog.

Vegetation: 2 björkar, 3 smågranar samt lövsly och mossor.

Koordinater RT90: 7238011 / 1484567

Objekt nr 6: Kåta i förfall, av plank och rundvirke ca 4 m i diameter. Kåtan ihoprasad med torv och näver kvar i nedre delen. På kåtan är rester av tygprensning samt glasfiberväv. Dörr av masonite. I kåtan syns trasiga bågstänger samt en härd. Kåtatomten är större än kåtan vilket kan indikera att en större kåta funnits tidigare.

Orientering: Ca 20 m S om bäck.

Terräng: Mindre avsats i SÖ-sluttande moränmark . Skogsmark, blandskog.

Vegetation: En liten gran samt björkris.

Koordinater RT90: 7237999 / 1484587

Objekt nr 7: Odlingsröse oregelbundet, 4 m i diameter och 0,2 m h av 0,1 - 0,4 m stora delvis övermossade stenar.

Orientering: Omedelbart N om bäck.

Terräng: Ö-sluttande igenväxande odlingsmark. Skogsmark, blandskog.

Vegetation: Ca 10 björkar och 3 granar samt mossor.

Koordinater RT90: 7237995 / 1484840

Objekt nr 8: Odlingsröse, ov, 3 x 1, 5 m (NV-SO) bestående av 0,3 - 0,7 m stora stenar.

Terräng: Flack igenväxande ängsmark.

Vegetation: Beväxt med 1 död björk.

Koordinater RT90: 7237658 / 1485782

Objekt nr 9: Odlingsröse, ov, 3 x 2 m (O-V) och 0,5 m h, bestående av 0,1 - 0,7 m stora stenar.

Terräng: Flack igenväxande ängsmark.

Koordinater RT90: 7237551 / 1485784

Objekt nr 10: Odlingsröse, ov, 4 x 2 m (ON-VSV) och 0,5 m h, bestående av 0,1 - 0,5 m stora stenar.

Terräng: Flack igenväxande ängsmark.

Vegetation: Beväxt med 1 björk.

Koordinater RT90: 7237527 / 1485793

Objekt nr 11: Odlingsröse, ov, 10 x 3 m (ONO-VSV), och 0,5 m h, bestående av 0,3 - 1, 2 m stora stenar.

Terräng: Flack igenväxande ängsmark

Vegetation: Beväxt med videbuskar.
Koordinater RT90: 7237523 / 1485778

Objekt nr 12: Såg och spånhyvel i Vojmån. Enligt lokal skyltning på platsen har här legat en såg och spånhyvel. Idag är de övre intaget uppbyggt av sten och några timmerstockar synligt. I vattnet nedanför kan man se enstaka timmerstockar. Närmare beskrivning var svår att göra på grund av högt vattenstånd vid besökstillfället. Sågen togs ur bruk vid slutet av 1940-talet.

Terräng: Östra sidan av Sågforsen i Vojmån.
Koordinater RT90: 7238548 / 1487808

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

Box 3183, 903 04 Umeå
Telefon 090-17 18 00. Telefax 090-77 90 00.
info@vbm.se
www.vbm.se